

مجموعه‌ای از حکمت‌ها و نیایش‌های امام سجاد(ع)

□ مردی به امام سجاد(ع) گفت: «من برای خدا تو را بسیار دوست دارم.» آن حضرت سر به زیر افکند و فرمود: «بارخدا! به تو پناه می‌برم از این که مرا به خاطر تو دوست داشته باشند در حالی که تو مرا دشمن بشماری.» سپس به آن مرد فرمود: «من هم تو را به خاطر آن کس که تو مرا برای او دوست داری، دوست می‌دارم.» (تحف العقول، باب سخنان امام سجاد(ع)، حکمت ۲۶)

□ خدایا روزیم را از راه‌های حلال روانه ساز، و خرج کردن و انفاق مالم را متوجه راه‌های خیر و نیکی فرما، و ثروتی که مرا به کبر و خودبینی آلوده کند یا به ظلم و ستم بکشاند و یا در پی آن گرفتار طغیان و سرکشی گردم از من دور کن. بار خدایا، همنشینی و مصاحبت با فقیران را محبوب من قرار ده، و در نشست و برخاست با آنان مرا به صبری نیکو یاری ده. (صحیفه‌ی سجادیه، دعای ۳۰)

□ بارخدا! به تو پناه می‌بریم از این که ستمگری را یاری کنیم، یا ستم‌دیده‌ای را خوار بشماریم، یا قصد چیزی کنیم که ما را در آن حقی نباشد... بارخدا! به تو پناه می‌بریم از این که در دل خیال فریب کسی را بپروریم و از کردار خویش دستخوش خودپسندی شویم یا به آرزوهای دور و دراز مبتلا گردیم. (صحیفه‌ی سجادیه، دعای ۸)

□ [از نامه معروف امام سجاد (ع) به محمد بن مسلم زُهری، از فقهای مدینه]:... گمان میر که خدا عذر تو را بپذیرد و از تقصیرت درگذرد؛ هیهات! هیهات! که چنین نخواهد بود. خدا در قرآن از علما پیمان گرفته است که دین خدا را بر مردمان آشکار کنند و پنهان مدارند؛ و بدان که کوچکترین چیزی که تو پنهان کرده‌ای و سبک‌ترین گناهی که بر دوش داری این است که دل‌نگرانی ستمگر را بدَل به آسودگی کرده‌ای و راه گمراهی را بر او آسان ساخته‌ای، و این کار با نزدیک شدن تو به او و پذیرفتن دعوت او صورت گرفته است. از آن می‌ترسم که فردای قیامت با این گناه در میان خیانتکاران جای داشته باشی و از تو بپرسند از آنچه گرفتی و به ستمکاری ستمگران کمک کردی، و بپرسند چرا چیزی را که حق تو نبود از کسی که به تو بخشید گرفتی، و چرا به کسی نزدیک شدی که حق هیچ کس را نمی‌داد، و چرا در آن هنگام که تو را به خود نزدیک کرد از باطلی جلوگیری نکردی؟

آیا چنان نیست که تو را دعوت کرده‌اند و محوری ساخته‌اند برای چرخاندن آسیاب ستم خویش... و به وسیله‌ی تو دل‌های نادانان را برای خود صید کرده‌اند؟ نزدیک‌ترین وزیران و نیرومندترین یاران‌شان به اندازه‌ی تو بر فساد آنها سرپوش نهاد و دل‌های خاص و عام را به سوی آنها جلب نکرد؛ چه اندک بود آنچه به تو دادند در برابر آنچه که از تو گرفتند و چه اندک بود آنچه برای تو آباد کردند در برابر آنچه که بر تو خراب کردند!

... تو از موقعیتی که در نزد مردم پیدا کردی و اعتقاد ایشان به خویش بهره‌گرفتی، چه آنان از رأی تو پیروی می‌کردند و به فرمان تو به کار برمی‌خواستند. اگر چیزی را حلال می‌کردی آن را حلال می‌شمردند و اگر حرام می‌کردی حرام می‌دانستند؛ و این برای خود تو نبود، بلکه برای رغبت مردم بود به مقام دنیایی تو، همچنین رفتن علما از میان ایشان، و چیره شدن جهل و نادانی بر تو و بر ایشان، و ریاست دوستی و دنیاخواهی تو و ایشان... (تحف العقول، باب سخنان امام سجاده (ع))

□ خداوندا! عذر گناه به درگاه تو می‌آورم از این که در حضور من بر ستم‌یده‌ای ستمی رفته باشد و من به یاری او برنخواستم باشم، و از این که کسی در حق من نیکی‌ای کرده و من سپاسش را به جا نیاورده باشم، و از این که خطاکاری از من عذری خواسته باشد و من عذرش را نپذیرفته باشم، ... و از این که بر عیب مؤمنی آگاه شده باشم ولی آن را نپوشانده باشم... (صحیفه‌ی سجاده، دعای ۳۸)

□ در مدینه مرد ولگردی بود که مردمان را به خنده می‌انداخت. امام فرمود: به او بگویند که خدای را روزی است که باطل کاران در آن دچار خسران خواهند شد. (ترجمه‌ی الحیاة، ج ۵، ص ۴۹۲)

□ خداوندا! مرا از هر کاری که پرداختن به آن از تو بازم می‌دارد بی‌نیاز گردان و بر کاری برگمار که در روز بازپسین از من خواهی و روزهای عمر مرا در کاری که مرا برای آن آفریده‌ای مصروف ساز... و عبادت مرا به عجب و غرور تباه مکن و بر دست من کارهای خیر در حق مردم جاری کن. (صحیفه‌ی سجاده، دعای ۲۰)

□ کرامتی نیست جز به تقوا و کرداری [مقبول] نیست جز به نیت، و عبادتی [پذیرفته] نیست جز با نیک فهمی. آگاه باشید که دشمن‌ترین مردم نزد خدا کسی است که خود را پیرو امامی بداند اما به کردار او پایبند نباشد. (تحف العقول، باب سخنان امام سجاده (ع)، حکمت ۱۷)

□ هر که از شبیخون ترسد از بسترگرم جدا شود و از خواب بگذرد. (تحف العقول، باب سخنان امام سجاده(ع)، درباره‌ی زهد)

□ هر که خود را ارجمند شمارد دنیا در چشمش حقیر گردد. (تحف العقول، باب سخنان امام سجاده(ع)، حکمت ۲)

□ هر که به امید پاداش آخرت از دنیا صبر کند همانا برای رسیدن به امری مهم در برابر امری خرد و ناچیز صبوری کرده است و بزرگتر از او کسی است که آنچه از دنیا را که از دست داده سلامتی‌ای بداند که بدان رسیده و غنیمتی بشمرد که به دست آورده است. (میزان‌الحکمه، ص ۵۵)

□ نسبت صبر به ایمان چون سر است به بدن، و هر که صبر ندارد ایمان ندارد. (تحف العقول، باب سخنان امام سجاده(ع)، حکمت ۲۱)

□ شخصی از امام سجاده(ع) پرسید که: «پر ارزش‌ترین مردم کیست؟» فرمود: «آن که دنیا را مایه‌ی ارزش خود نداند.» (تحف العقول، باب سخنان امام سجاده(ع)، حکمت ۳)

□ با صدقه‌ی خود بر هیچ کس منت مگذار زیرا که آن صدقه در واقع برای خود توست. [...] این منت‌گذاری دلیل آن است که تو آن صدقه را برای خود نخواسته‌ای و اگر برای خود می‌خواستی بر دیگری به آن سبب منت نمی‌نهادی. (تحف العقول، باب سخنان امام سجاده(ع)، رساله‌ی حقوق)

□ هر کس جامه‌ای اضافی داشته باشد و بتواند آن را به مومنی که نیازمند به آن است بدهد ولی چنین نکند، خداوند او را به رو درآتش خواهد افکند. (ترجمه‌ی الحیة، ج ۴، ص ۵۵۰)

□ گناهانی هستند که از باران جلوگیری می‌کنند: ظلم حکام در قضاوت، ... زکات و قرض و عاریه ندادن، و سنگدل بودن نسبت به اهل فقر و فاقه، و ظلم کردن به یتیمان و بیوه‌زنان، و رد کردن سائل در شب. (ترجمه‌ی الحیة، ج ۵، ص ۶۷۲)

□ خداوند! مرا از آنان قرار مده که خوشی سرمستشان می‌کند و بلا و گرفتاری از پایشان در می‌آورد. اینان فقط زمانی تو را می‌خوانند که گرفتار شوند و تنها هنگامی به یاد تو می‌افتند که به مصیبتی سخت گرفتار آیند، و تنها در این هنگام در برابر تو به خاک می‌افتند و دست خواهش به سویت بر می‌دارند. (میزان‌الحکمه، حدیث ۵۵۶۶)

□ ای خداوندی که تحقیر نمی‌کنی آنان را که دست نیاز به سوی تو دراز کنند، ای خداوندی که واپس نمی‌زنی ارمغانی را که به پیشگاهت آرند هر چند که خرد و بی‌مقدار باشد... ای خداوندی که به خود فرا می‌خوانی آن کس را که از تو دوری گزیده است... (صحیفه‌ی سجادیه، دعای ۴۶)

□ طاووس فقیه می‌گوید امام سجاد را دیدم که از هنگام نماز عشا تا سحر مشغول طواف و عبادت بود و وقتی دید دیگر کسی پیرامونش نیست، نگاهی به آسمان انداخت و گفت: «الهی، ستارگان آسمان تو غروب کرده‌اند و چشمان آفریدگانت خفته‌اند و درهای رحمت تو به روی سائلان گشوده است. آمده‌ام تا مرا بیامیزی و به من رحم کنی و رخسار جدم محمد (ص) را در عرصه‌ی قیامت به من نشان دهی.» حضرت سپس گریست و گفت: «... ای وای از فردا که در برابر تو بایستم، آن گاه که به سبکباران گفته شود «بگذرید»، و به گرانباران گفته شود «بار افکنید»، آیا با سبکباران خواهم گذشت؟ یا با گرانباران بار خواهم افکنم؟...» حضرت باز هم گریست و شروع به خواندن این ابیات کرد: «ای غایت آرزوها آیا مرا به آتش می‌سوزانی؟ پس امید من و محبت من [به تو] چه می‌شود؟ آری، من اعمال زشت و پستی آورده‌ام و در میان مردمان گنهکاری چون من یافت نمی‌شود.» دوباره گریست و گفت: «پاک و منزهی تو! چنان نافرمانی می‌شوی که انگار دیده نمی‌شوی و چنان بردباری نشان می‌دهی که گویی نافرمانی نمی‌شوی و با نیکوکاری به بندگان اظهار دوستی و محبت می‌کنی چندان که گویی تو به آنان نیاز داری، در حالی که تو، ای سرور من، از آنان بی‌نیازی.» حضرت سپس به سجده افتاد.

طاووس می‌گوید: به حضرت نزدیک شدم و... عرض کردم: «ما گنهکاران و نافرمانان باید چنین کارهایی بکنیم، نه شما که پدرت حسین بن علی (ع) است و مادرت فاطمه زهرا (ع) و جدت رسول خدا (ص)!»

حضرت رو به من کرد و فرمود: «هیئات، هیئات، ای طاووس، سخن از پدر و مادر و جدم برای من مگو. خداوند بهشت را برای کسی آفریده که اطاعتش کند و کار نیک انجام دهد، هر چند غلامی حبشی باشد و دوزخ را برای کسی خلق کرده که او را نافرمانی کند، هر چند از قریش باشد. مگر نشنیده‌ای که خدای متعال می‌فرماید: «آن گاه که در صور دمیده شود آن روز میانشان نسبت خویشاوندی نباشد و از حال یکدیگر نپرسند؟» به خدا قسم که فردای قیامت هیچ چیز به کار تو نیاید، مگر کار شایسته‌ای که پیشاپیش می‌فرستی.» (میزان‌الحکمه، حدیث ۲۰۵۲)

□ از دعای ابو حمزه ثمالی: خداوندا! به تو پناه می‌برم از کاهلی و سستی، و اندوه و ترس و بخل، و غفلت و سنگدلی، ... و به تو پناه می‌برم از نفسی که قانع نشود، و از شکمی که سیر نگردد، و دلی که فروتن نشود، و دعایی که شنوده نشود، و کاری که سود ندهد... .

خداوندا! به راستی تو در کتابت فرموده‌ای که درگذریم از آن که بر ما ستم کرده، و اینک ما بر خود ستم کرده‌ایم، پس از ما درگذر، زیرا تو از ما بدین کار سزاوارتری. و به ما فرمان داده‌ای که خواهندگان را از در خانه‌ی خود نرانیم، و اینک ما به درگاهت سائل آمده‌ایم... ای پناه من به هنگام گرفتاری و اندوه، و ای فریادرسم به گاه سختی، ای آن که بند اسیر گسلد و از گناه کثیر گذرد.

□ [از مناجات خمس عشره، نیایش مریدان]: ... مرا از خود جدا مکن و از خویش دور مساز، ای نعیم و بهشتم، و ای دنیا و آخرتم، ای مهربان‌ترین مهربانان.